Myndigheten för samhällsskydd och beredskap

MÅLGRUPP 4–7 ÅR

Ellie och Jonas lär sig om eld

Lärarhandledning

Ellie och Jonas lär sig om eld – Lärarhandledning

© Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB)

Text: Boel Werner och MSB
Produktion: Advant

Publikationsnummer: MSB975 – reviderad juli 2023
Tidigare utgiven: maj 2016
ISBN: 978-91-7927-406-1

Hej!

Nu ska vi berätta om en dag när det hände många olika saker.

Den här dagen lärde vi oss en massa nyttiga saker om elden och vad man ska göra för att det inte ska börja brinna. Vi lärde oss också vad man ska göra om det börjar brinna.

Nu vet vi vad man ska tänka på när man tänder levande ljus eller grillar korv. Det är mysigt men om man inte är försiktig kan det bli farligt också.

Man ska alltid ha en vuxen med sig när man tänder ljus eller grillar korv. Elden ska man inte leka med, det är jätteviktigt!

Om du också vill lära dig allt som vi lärde oss den här dagen så kan du lyssna till berättelsen och måla bilderna!

Hej då!

Ellie och Jonas

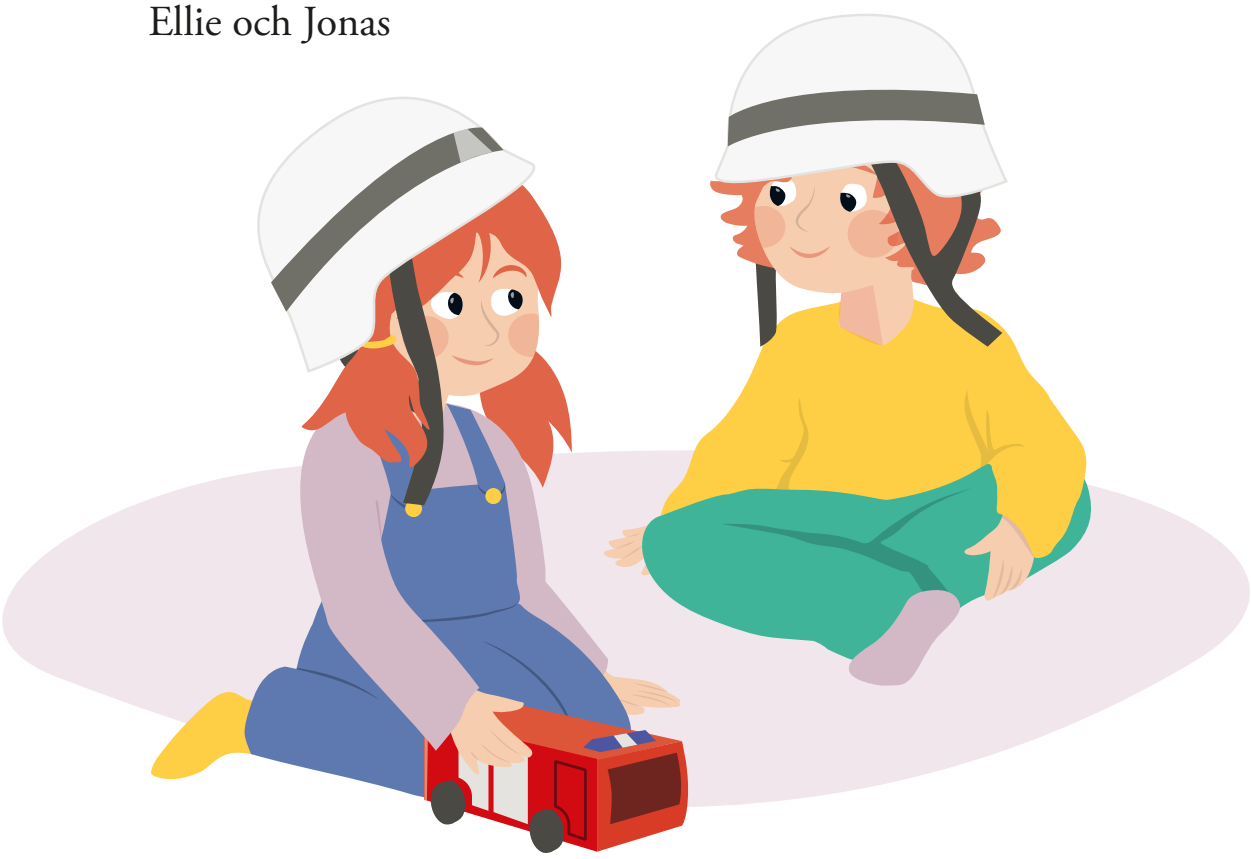

Det är tidig morgon på förskolan. Ellie och Jonas sitter tillsammans med de andra barnen runt det stora bordet och pratar och skrattar. Plötsligt släcker fröken alla lampor och tänder ett levande ljus.

– Idag blir det en liten överraskning, säger hon. Vi ska få ett spännande besök!

I samma stund knackar det på dörren och två brandmän kliver in.

– Hej, säger de. Vi heter Per och Sofia och vi tänkte prata lite med er om eld idag!

Barnen fnissar och kikar på brandmännen, som snabbt ser ganska varma ut i sina larmkläder.

– Är du verkligen brandman? ropar Ellie till Sofia.
Jag tycker du ser ut som en brandtjej!

Då skrattar Sofia och säger att de gärna får kalla henne brandtjej om de vill.

Sen går alla och sätter sig på golvet i lekrummet. Fröken sätter sig också, men hon flyger upp direkt igen och ropar:

– Nej, nu glömde vi något viktigt! Vad tror ni det är?

Det blir alldeles tyst en stund, men så räcker Jonas upp handen och säger:

– Vi skulle kanske ha blåst ut ljuset?

– Vad bra! säger brandman Per. Precis så är det! Man måste alltid släcka levande ljus när man går ut ur rummet.

Fröken släcker det glömda ljuset och brandmännen börjar berätta.

– Ni vet väl att eld kan vara farligt, säger brandman Per. Barnen nickar.

– Vet ni vad ni ska göra om det börjar brinna? fortsätter Per.

– Skynda oss ut! ropar Ellie.

– Och så ska man skrika: Det brinner! ropar en annan tjej.

– Helt rätt, säger brandman Sofia. Skynda er ut och ropa att det brinner! Och sen är det viktigt att ni stannar ute och absolut inte springer in igen!

Sofia berättar att när det brinner samlas den varma röken i taket. Den är giftig och gör det svårt att se. Därför kan man behöva krypa ut under röken.

– Så här! visar Sofia, kryp som jag! Långt nere vid golvet! Där är det lättare att se och andas.

– Om det brinner ska man larma räddningstjänsten så att de kan komma och släcka. Är det någon som vet vilket nummer man ska ringa då? frågar Per.

Då viftar både Ellie och Jonas med armarna och berättar att man ska ringa 112. Det gjorde deras mamma en gång när det började brinna i bilen.

– Just det, 112 ringer man! säger Per och fortsätter:
Så här kan man komma ihåg det. Man har ju en mun, en näsa och två ögon. Det blir 112.

Barnen övar en liten stund och pekar på munnen, näsan och sist ögonen samtidigt som de säger 112.

– Bra! säger Per. Ni verkar kunna det här.
Då tycker jag att vi går ut och grillar korv.

När de kommer ut hjälps alla åt att stapla ved till brasan. Plötsligt hörs höga rop från skogsdungen en bit bort och några större barn kommer springande.

– Hjälp! skriker de. Det brinner!

Alla vänder sig om. Upp bakom träden stiger ett rökmoln!

– Snälla kom… vi kan inte släcka… det var inte meningen… snyftar en flicka.

Per och Sofia rusar iväg med en vattenkanna i högsta hugg. Förskolebarnen vill springa efter för att titta, men fröken säger till dem att stanna.

– Det kan vara farligt och vi kan vara i vägen.

Efter en stund är branden släckt och brandmännen kommer tillbaka.

– Det här hade kunnat sluta riktigt illa, säger Per strängt till de stora barnen. Det är jättefarligt att leka med tändstickor. Det vet ni, eller hur?

De stora barnen nickar och ser väldigt skamsna ut. En av pojkarna drar långsamt fram tändsticksasken ur fickan och ger den till Per.

– Men en sak gjorde ni ändå bra, säger Per. Det var att ni sprang direkt och hämtade hjälp när ni såg att det behövdes! Tack vare det hann inte branden bli så stor.

– Efter det här tror jag vi behöver en korv allesammans! säger Per. Nu grillar vi!

Runt brasan pratar de om vad som kunde ha hänt om branden spridit sig. Per berättar att en liten eld snabbt kan växa till en stor brand som är svår att släcka.

– Ja, vilken tur att ni var här och kunde hjälpa till! säger fröken till brandmännen.

Det luktar gott från korvarna de grillar och det värmer härligt från elden som sprakar. Vad konstigt egentligen – att eld faktiskt kan vara både mysig och farlig!

När korvarna är uppätna hjälps fröken och brandmännen åt att släcka ordentligt. Det fräser och ryker när de häller vatten på den varma glöden.

Ellie råkar gå lite för nära och får rök i ögonen. Först svider det ordentligt, men efter en stund känns det bättre.

Sent på eftermiddagen kommer pappa och hämtar Ellie och Jonas på förskolan.

– Kör fort! Jag är hungrig! säger Ellie när hon hoppar in i baksätet.

När de kommer hem lagar pappa lasagne, Jonas favoriträtt. Maten är klar precis när mamma kommer hem.

– Jag först! säger Ellie när lasagnen kommer på bordet.

– Nej, jag! säger Jonas och drar snabbt till sig den heta ugnsformen. Han bränner sig rejält och det gör så ont att han skriker rakt ut.

– Jösses! säger pappa. Kom fort, Jonas! Han får med sig Jonas till diskbänken och spolar vatten över den brända handen.

Efter en stund slutar Jonas skrika och gråta. Det svala vattnet gör faktiskt att det inte gör lika ont!

Under resten av middagen får Jonas ha handen i en skål med vatten. Det är lite krångligt att äta så, men är det ens favoriträtt klarar man allt!

Under middagen berättar barnen om allt som hänt under dagen. När de ätit upp ser Jonas plötsligt fundersam ut och säger:

– Men tänk om det börjar brinna här hemma då?

– Det får vi hoppas att det aldrig gör, säger mamma. Men det kan ju hända och det är därför vi har brandvarnare och brandsläckare.

– Har vi? säger Ellie och Jonas. Var är dom?

Då går de och tittar allesammans. Ja, det sitter ju faktiskt brandvarnare i taket på båda våningarna! Och en brandsläckare innanför ytterdörren!

Pappa berättar att om det börjar brinna så tjuter brandvarnaren. Den låter så högt att man skulle vakna om man sover också. Då vet man att man måste skynda sig ut.

Han visar att brandvarnaren har en knapp som man kan trycka på för att prova om den fungerar.

Mamma lyfter upp Ellie och Jonas så att de får prova. Brandvarnaren tjuter jättehögt.

– Vad bra! säger pappa.
Då vet vi att den fungerar!

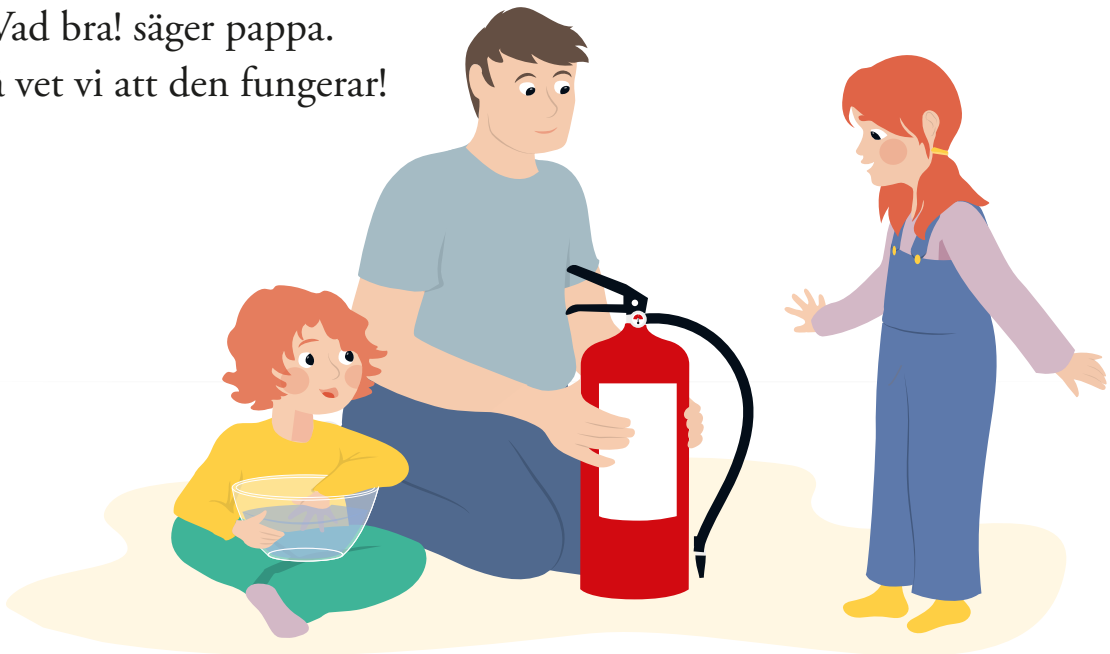

Det är kväll. Ellie och Jonas ligger i sina sängar och har fått godnattkramar av mamma och pappa.

– Jag ska bli en sån där brandtjej när jag blir stor, säger Ellie och gäspar.

– Det ska jag med! säger Jonas och fnissar.

Sen somnar de gott och drömmer om allt som hänt under dagen.

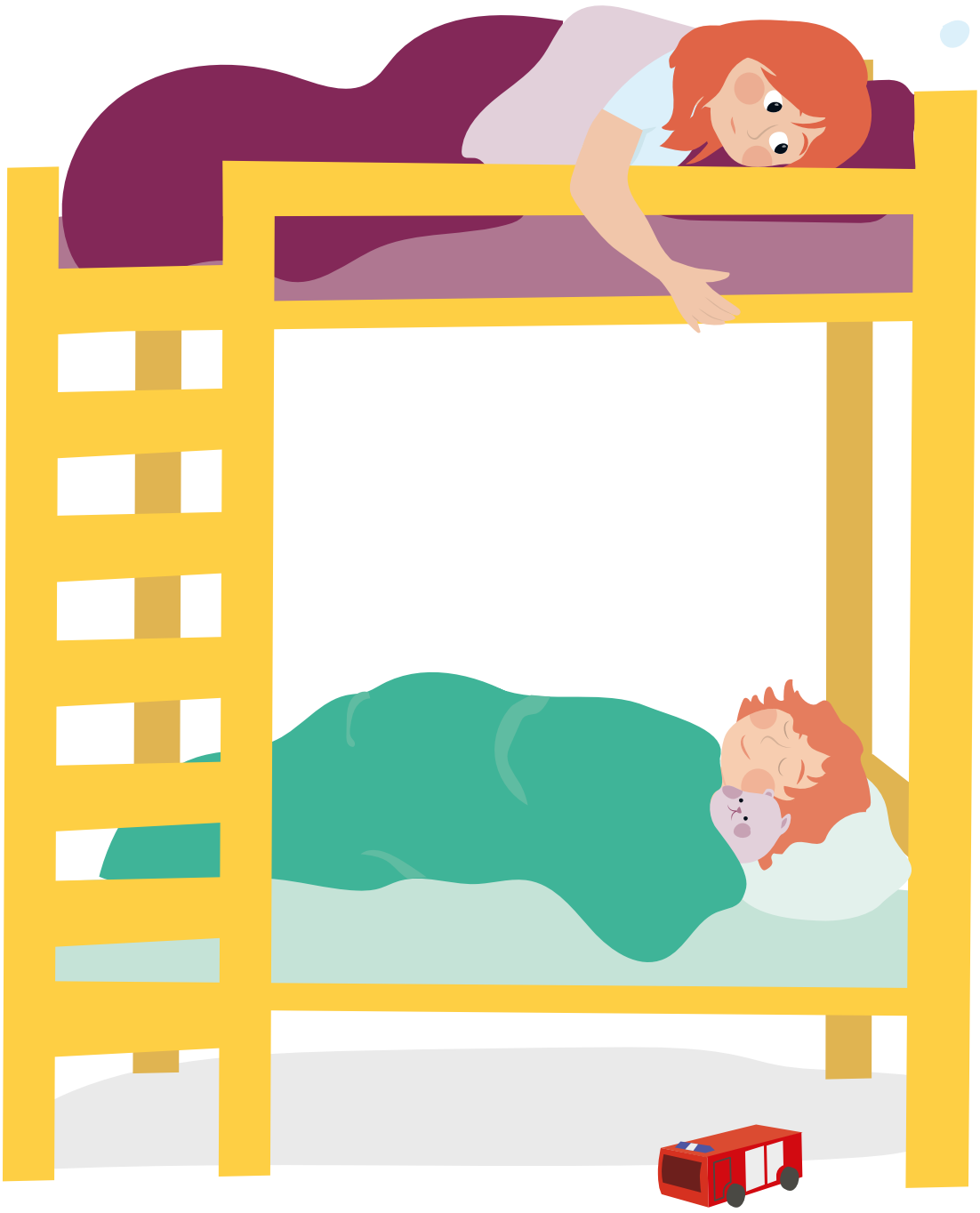

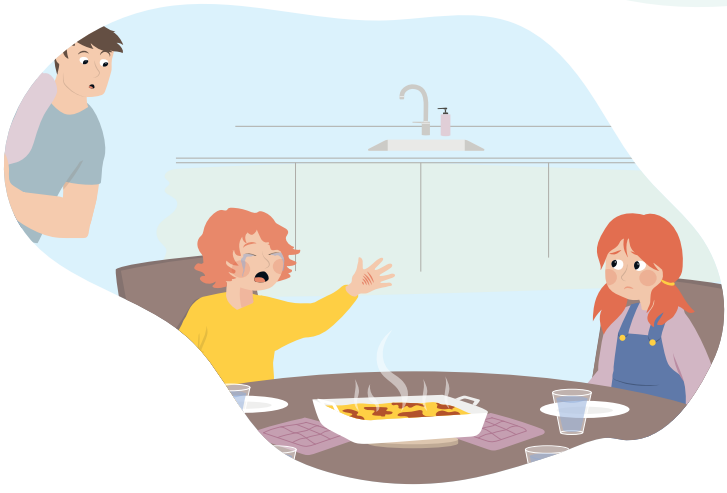

Lärarhandledning

Innehåll

Handledning 19
Idén bakom materialet 19
Koppling till läroplanen för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2022 (Lgr22) 19
Kunskapsmål och syfte med materialet 19
Innehåll och upplägg 19
MSB:s utbildningsmaterial till barn och unga 20
Mer information på MSB:s webbplatser 20
Avsnitt 21
- Kom ihåg att släcka levande ljus! 21
- Ta dig ut! Ropa: Det brinner! Stanna ute! 22
- Ring 112 om det behövs hjälp från räddningstjänsten, polisen eller ambulansen! 23
- Lek inte med eld! 25
- När man har eldat är det viktigt att släcka ordentligt! 25
- Spola länge med svalt vatten om du har bränt dig! 27
- Det är jätteviktigt att ha brandvarnare hemma! 27
- Summering av berättelsen 28

Kompletterande brandkunskap 29
Inledning 29
Lite brandteori 29
- Syre 29
- Värme 30
- Bränsle 30

Brand inomhus 30
Brandröken är livsfarlig 30
Så här skyddar du dig mot bränder 31
Brandvarnare – ett måste 32
Ha släckutrustning hemma 32
Så här använder du en handbrandsläckare 32
Så här gör du om det börjar brinna 33
- Brand i kläder 33
- Brand i kastrull 33
- Brand i hemelektronik 33
- Annan brand 34

När du inte kan släcka själv 34
Viktigt att veta om du bor i lägenhet 34
När du larmar 112 34
Ha koll på de gröna skyltarna och ta alltid ett larm på allvar! 34

Handledning

Idén bakom materialet

Materialet riktar sig till åldersgruppen 4–7 år.

Forskning visar att små barns lek med eld ofta resulterar i brand. Det handlar om oavsiktliga bränder som kan ha sitt ursprung i barns naturliga nyfikenhet och experimentlusta, men också om barns grundläggande behov av att bli sedda och uppmärksammade. Redan vid två–tre års ålder börjar barn bli nyfikna på eld. Därför är det viktigt att de tidigt får kunskap om eld genom vuxen handledning. Kunskap om eld kan förhindra farliga bränder och minska risken för mänskliga tragedier och stora kostnader för samhället.

Koppling till läroplanen för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2022 (Lgr22)

I Lgr22 framgår det som ett av skolans övergripande mål och riktlinjer, att skolan ska ansvara för att eleverna inhämtar och utvecklar sådana kunskaper som är nödvändiga för varje individ och samhällsmedlem. Det framgår också av läroplanen att centrala samhällsfunktioner, till exempel sjukvård, räddningstjänst och skola, utgör en del av det centrala innehållet. Det är också ett kunskapskrav att eleven i slutet av årskurs 3 ska kunna ange några viktiga samhällsfunktioner.

Kunskapsmål och syfte med materialet

Det övergripande målet med materialet är att lära barnen att ta sig ut snabbt och att stanna ute om det brinner. Syftet med materialet är inte att göra barnen rädda för eld utan att skapa förståelse för hur lätt eld kan utvecklas till brand och vad man ska göra om det börjar brinna. Materialet syftar även till att göra dem bekanta med den kommunala räddningstjänsten.

Innehåll och upplägg

Utbildningsmaterialet består av en animering av berättelsen om Ellie och Jonas, som du kan spela upp för barnen. Filmen finner du på vår

webbplats där du kan spela filmen direkt i webbläsaren eller ladda ned den till din dator. Filmen går att se via både dator, mobil och surfplatta. Du kan med fördel pausa filmen emellanåt och låta barnen ställa frågor och diskutera budskapen. Du kan även välja att läsa berättelsen för barnen och visa bilderna. Berättelsen finns i handledningen. Berättelsen bygger på ett antal budskap, vilka återfinns som målarsidor för barnen att färglägga. De finns för nedladdning och utskrift på vår webbplats.

I handledningen hittar du tips på kompletterande övningar och förslag på diskussionsfrågor.

Boka gärna in ett besök hos räddningstjänsten i din kommun, eller be dem komma till förskolan.

Förbered gärna föräldrarna inför arbetet med materialet. Beskriv syftet med uppgiften och vad ni ska göra, vid ett föräldramöte eller i ett brev hem. Det är bra om föräldrar eller någon annan anhörig kan prata med barnen om eld och brand även hemma.

Var uppmärksam på om något barn visar oro vid arbetet och avsätt i så fall tid till att prata enskilt med barnet. Kanske har hon eller han egna erfarenheter av en brand.

MSB:s utbildningsmaterial till barn och unga

MSB tillhandahåller kostnadsfritt utbildningsmaterial till barn och unga om hur de kan hantera risker och olyckor i den egna vardagen. Delar av materialet lär också unga om det sårbara samhället och om hot och risker.

På MSB:s webbplats, www.msb.se/skola, finns ytterligare information, länkar till andra myndigheter och organisationer, aktuella forskningsrapporter inom området med mera. Här hittar du även utbildningsmaterial till andra åldersgrupper.

Hör gärna av dig till MSB om du har synpunkter eller frågor kring materialet. Kontaktuppgifter hittar du på webbplatsen.

Mer information på MSB:s webbplatser

På vår webbplats www.msb.se hittar du fakta, tips och råd, checklistor, filmer och annan information om hur du kan förebygga och hantera olika risker i vardagen, exempelvis brand och eld.

På lilla.krisinformation.se och www.krisinformation.se finns information från svenska myndigheter om hur man hanterar allvarliga händelser som påverkar många människor.

Avsnitt

Kom ihåg att släcka levande ljus!

Det är tidig morgon på förskolan. Ellie och Jonas sitter tillsammans med de andra barnen runt det stora bordet och pratar och skrattar. Plötsligt släcker fröken alla lampor och tänder ett levande ljus.

– Idag blir det en liten överraskning, säger hon. Vi ska få ett spännande besök!

I samma stund knackar det på dörren och två brandmän kliver in.

– Hej, säger de. Vi heter Per och Sofia och vi tänkte prata lite med er om eld idag!

Barnen fnissar och kikar på brandmännen, som snabbt ser ganska varma ut i sina larmkläder.

– Är du verkligen brandman? ropar Ellie till Sofia. Jag tycker du ser ut som en brandtjej!

Då skrattar Sofia och säger att de gärna får kalla henne brandtjej om de vill.

Sen går alla och sätter sig på golvet i lekrummet. Fröken sätter sig också, men hon flyger upp direkt igen och ropar:

– Nej, nu glömde vi något viktigt! Vad tror ni det är?

Det blir alldeles tyst en stund, men så räcker Jonas upp handen och säger:

– Vi skulle kanske ha blåst ut ljuset?

– Vad bra! säger brandman Per. Precis så är det! Man måste alltid släcka levande ljus när man går ut ur rummet.

Fröken släcker det glömda ljuset och brandmännen börjar berätta.

Kunskapsmål

Efter att ha gått igenom avsnittet ska barnen veta:

- att det alltid ska finnas en vuxen med när man använder levande ljus
- att man alltid ska släcka levande ljus när man går ut ur ett rum.

Diskutera med barnen

Prata med barnen om att tändstickor och levande ljus bara får användas när det finns vuxna med. De får aldrig elda själva.

Prata med dem om att det är viktigt att man har koll på levande ljus och att släcka ljusen när man går ifrån dem så att det inte börjar brinna.

Berätta också att man inte ska placera levande ljus nära andra föremål som kan fatta eld, till exempel gardiner. Man ska också undvika brännbara dekorationer kring ljusen.

Öva med barnen

Lär barnen umgås med elden på ett naturligt sätt, exempelvis kan barnen få tända ett ljus. Instruera dem att föra tändstickan ifrån sig och inte mot sig när de stryker eld på den.

Du kan även visa dem olika sätt att släcka ljuset:

- Blås ut ljuset – temperaturen sänks (och bränslet, de brännbara gaserna runt veken, blåser bort).
- Häll lite vatten på – temperaturen sänks.
- Sätt ett glas över ljuset – syret försvinner.

Tar man bort en av de tre faktorerna värme, bränsle eller syre slocknar elden!

Fördjupning

Glömda stearinljus orsakar många bränder. Släck därför alltid ljusen när du lämnar rummet. Använd brandsäkra och stabila ljusstakar. Lämna heller inte barn, eller husdjur som går lösa, ensamma med levande ljus.

Värmeljus får inte stå för trångt. Värmen måste kunna ledas bort, annars blir de överhettade. Ställ därför aldrig värmeljus tätt intill varandra i grupp. Då överhettas de och kan lätt flamma upp i en stor låga. Vissa tillverkare har symboler på förpackningarna som till exempel visar hur tätt ljusen kan stå.

Kom ihåg att släcka levande ljus!

Det finns många ljussorter av dålig kvalitet ute på marknaden. Det gäller att tänka efter som konsument. Använd inte ljus som har ingjutna prydnader inuti eller runt ljuset. Kaffebönor, plastdekorationer,

vasstrån, snören och annat tar eld till sist. Då börjar ljuset brinna okontrollerat och kan lätt starta en stor brand.

Batteriljus kan i många fall ersätta levande ljus, med nästan obefintlig brandrisk.

– Ni vet väl att eld kan vara farligt, säger brandman Per. Barnen nickar.

– Vet ni vad ni ska göra om det börjar brinna? fortsätter Per.

– Skynda oss ut! ropar Ellie.

– Och så ska man skrika: Det brinner! ropar en annan tjej.

– Helt rätt, säger brandman Sofia. Skynda er ut och ropa att det brinner! Och sen är det viktigt att ni stannar ute och absolut inte springer in igen!

Sofia berättar att när det brinner samlas den varma röken i taket. Den är giftig och gör det svårt att se. Därför kan man behöva krypa ut under röken.

– Så här! visar Sofia, kryp som jag! Längre ner vid golvet! Där är det lättare att se och andas.

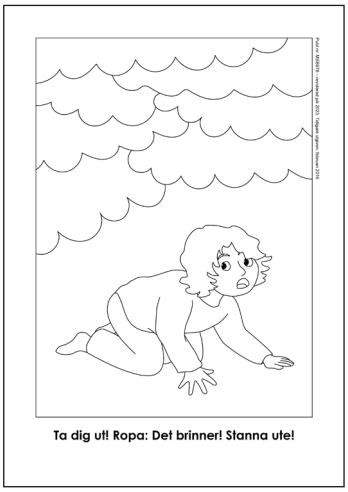

Ta dig ut! Ropa: Det brinner! Stanna ute!

Kunskapsmål

Efter genomgång av avsnittet ska barnen veta:

- att det är viktigt att skynda sig ut om det börjar brinna
- att man ska krypa ut om rummet är rökfyllt
- att man ska ropa högt att det brinner för att varna andra
- att man ska stanna ute och inte springa in igen.

Diskutera med barnen

Många barn blir rädda och kan kanske gömma sig när det börjar brinna. Prata med barnen om hur viktigt det är att de skyndar sig ut och att de aldrig får gömma sig om det brinner.

Om det är mycket rök i rummet så ska de krypa ut under röken. Nere vid golvet kan man se och andas bättre. Betona dock att man i första hand ska hitta en rökfri väg ut.

Samtidigt som de tar sig ut ska de ropa högt att det brinner.

Prata också med dem om att det är viktigt att de stannar ute när de väl kommit ut. De får aldrig gå tillbaka in för att hämta något de glömt. Branden och röken blir snabbt värre och då kanske de inte kan ta sig ut igen. Ungefär en femtedel av dem som kunnat utrymma vid en brand gör något annat istället, som att försöka släcka, och omkommer i branden. Att fokusera på utrymning är därför viktigt.

Vid en brand och en utrymning kan situationen lätt bli kaotisk. Därför är det viktigt att ha en återsamlingsplats utanför huset där man träffas om det skulle börja brinna. Då är det lättare att se om alla kommit ut.

Öva med barnen

Gå igenom med barnen vilka utrymningsvägar som finns och öva utrymning tillsammans med dem. Träna utrymning från lekrummet eller andra rum där barnen ofta brukar vistas och lär dem var återsamlingsplatsen utanför huset finns.

Enkel övning

Genomför övningen i hallen eller i ett annat utrymme som också utgör utrymningsväg. Häng många och långa plastremsor i taket så att de räcker ända ner till ett par decimeter över golvet. Remsorna symboliserar brandrök. Låt sedan barnen pröva på att krypa under remsorna för att slippa andas in den farliga röken och kunna se vägen ut bättre.

Fördjupning

Ingen situation är den andra lik. Det bästa sättet att agera varierar efter omständigheterna.

För barn är det dock viktigast att de tar sig ut. Det är viktigt att de lär sig att försöka varna andra och kalla på hjälp genom att ropa att det brinner.

Grundregel: RÄDDA – VARNA – LARMA – SLÄCK.

Eftersom en brand kan växa fort gäller det att agera direkt. Viktigast är att rädda dem som är i omedelbar fara, utan att ta för stora risker för egen del. Varna alla som kan hotas av branden.

Larma 112. Släck eller begränsa branden, om det är möjligt. Ta inga onödiga risker, din säkerhet måste komma i första hand.

Ring 112 om det behövs hjälp från räddningstjänsten, polisen eller ambulansen!

– Om det brinner ska man larma räddningstjänsten så att de kan komma och släcka. Är det någon som vet vilket nummer man ska ringa då? frågar Per.

Då viftar både Ellie och Jonas med armarna och berättar att man ska ringa 112. Det gjorde deras mamma en gång när det började brinna i bilen.

– Just det, 112 ringer man! säger Per och fortsätter: Så här kan man komma ihåg det. Man har ju en mun, en näsa och två ögon. Det blir 112.

Barnen övar en liten stund och pekar på munnen, näsan och sist ögonen samtidigt som de säger 112.

– Bra! säger Per. Ni verkar kunna det här. Då tycker jag att vi går ut och grillar korv.

Kunskapsmål

Efter genomgång av avsnittet ska barnen känna till:

- att det finns ett nödnummer – 112
- att man via 112 kan få hjälp av räddningstjänst, polis och ambulans
- när man använder 112
- vad som händer när man ringer 112.

Diskutera med barnen

Prata med barnen om i vilka situationer man kan behöva ringa 112, till exempel om någon är allvarligt skadad eller om det brinner.

Berätta för dem att när man ringer 112 så svarar en så kallad SOS-operatör. Han eller hon ställer frågor som man ska svara på, till exempel vad man heter, vad som har hänt och var man befinner sig. Sedan skickar SOS-operatören hjälp till platsen.

Prata med barnen om att man bara får ringa 112 om det är en akut situation.

Det är mycket viktigt att barnen förstår att de måste kalla på hjälp även om det är de själva som orsakat branden.

Öva med barnen

Tips på olika larmövningar

Ett sätt att lära in kombinationen 112 kan vara att göra en sång eller en ramsa, till exempel:

- 1 + 1 = 2.
- Ett, ett, två – är lätt att slå.
- Peka i ansiktet; en mun, en näsa och två ögon.

Lek att något har hänt och låt barnen slå 112, till exempel på en leksakstelefon.

De äldre barnen kan få spela teater kring vad som händer när man ringer 112 och larmoperatören svarar.

På SOS Alarms webbplats finns fler tips på övningar. Skriv in sökordet utbildningsmaterial för att hitta dem.

Fördjupning

I akuta situationer, till exempel om det börjar brinna, ska man ringa 112. Via 112 kan man få hjälp av räddningstjänst, polis och ambulans.

”Räddningstjänsten” är samma sak som det gamla ordet ”brandkåren”. Det heter så för att de arbetar med mycket mer än att bara släcka bränder. Bland annat rycker de ut vid trafikolyckor och kemikalieutsläpp och arbetar till exempel också med att förebygga bränder och andra olyckor.

När man ringt 112 svarar en SOS-operatör på larmcentralen SOS Alarm. SOS-operatören frågar vem som ringer, vad som har hänt och var det skett någonstans. Sedan skickar operatören hjälp till platsen. Det är bra om någon kan möta upp så att hjälpen hittar och kommer fram så fort som möjligt.

Under tiden man pratar larmar SOS-operatören ut de resurser som behövs via dator. Det spelar alltså inte någon roll hur länge man pratar med operatören, utryckningen försenas inte av det. Om det behövs kan fler operatörer lyssna på samtalet.

Det är viktigt att veta att man kan ringa 112 från en mobiltelefon även om kontantkortet är slut. Du kan också larma 112 även om du skulle vara på en plats i Sverige där du inte har täckning med just ditt telefonabonnemang, under förutsättning att något av mobilnäten täcker platsen. De olika mobilnäten täcker totalt sett nästan hela Sverige. Nödnumret 112 gäller i alla EU-länder.

Tyvärr är det många som ringer 112 i onödan. Hälften av alla samtal är felringningar eller busringningar.

På SOS Alarms webbplats finns mer information.

Lek inte med eld!

Kunskapsmål

Efter genomgång av avsnittet ska barnen:

- förknippa eld med vuxet sällskap
- veta att de inte ska leka med eld.

Diskutera med barnen

Diskutera med barnen kring olika situationer där eld förekommer. När är det mysigt? När är det farligt? Låt barnen berätta om egna upplevelser av eld och brand.

Prata med barnen om att en liten eld snabbt kan bli en stor brand och att de aldrig får leka med eld eller hantera eld själva. Det måste finnas en vuxen med. Hittar de tändstickor eller tändare ska de alltid lämna dem till någon vuxen.

Berätta också att de alltid ska tala om för en vuxen om de upptäcker att det brinner. Betona att de måste skaffa hjälp även om det är de själva som råkat orsaka branden, så att ingen blir skadad.

Fördjupning

Redan vid två–tre års ålder börjar barn bli nyfikna på eld. Därför är det viktigt att de tidigt får kunskap om eld genom vuxen handledning.

Barn har ofta en övertro på sin förmåga. Forskning har visat att föräldrar ofta också har en övertro på barnens förmåga att klara vissa situationer. Forskningen visar också att föräldrar vanligen inte ger barnen kunskap om eld och eldhantering. En anledning verkar vara att de helt enkelt är omedvetna om hur vanligt det är att barn leker med eld och om hur avancerat många barn hanterar eld.

Barn och ungdomar leker oftast med eld för att de är nyfikna, uttråkade eller vill väcka uppmärksamhet. De vill sällan ställa till skada eller förstöra. Frånvaro av handledning, aktivt engagemang och intresse för barnen är riskfaktorer för barns lek med eld.

Vanligast är att barn leker med eld när de är tillsammans med andra. Därför är det viktigt att de lär sig att varje enskild individ har ett eget ansvar för vad som sker, oavsett hur många som deltar.

Risken att barn leker med eld minskar om de har bättre förståelse för vilka följder det kan få.

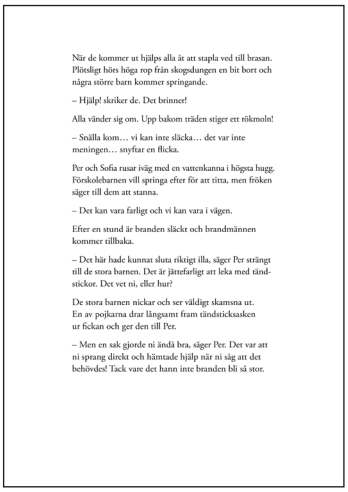

När de kommer ut hjälps alla åt att stapla ved till brasan. Plötsligt hörs höga rop från skogsdungen en bit bort och några större barn kommer springande.

– Hjälp! skriker de. Det brinner!

Alla vänder sig om. Upp bakom träden stiger ett rökmoln!

– Snälla kom… vi kan inte släcka… det var inte meningen… snyftar en flicka.

Per och Sofia rusar iväg med en vattenkanna i högsta hugg. Förskolebarnen vill springa efter för att tirta, men fröken säger till dem att stanna.

– Det kan vara farligt och vi kan vara i vägen.

Efter en stund är branden släckt och brandmännen kommer tillbaka.

– Det här hade kunnat sluta riktigt illa, säger Per strängt till de stora barnen. Det är jättefarligt att leka med tändstickor. Det vet ni, eller hur?

De stora barnen nickar och ser väldigt skamsna ut. En av pojkarna drar långsamt fram tändsticksasken ur fickan och ger den till Per.

– Men en sak gjorde ni ändå bra, säger Per. Det var att ni sprang direkt och hämtade hjälp när ni såg att det behövdes! Tack vare det hann inte branden bli så stor.

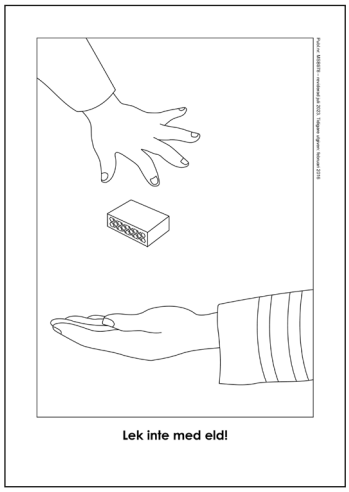

Lek inte med eld!

När man har eldat är det viktigt att släcka ordentligt!

Kunskapsmål

Efter genomgång av avsnittet ska barnen veta:

- att de inte ska gå för nära en brasa
- att det är viktigt att släcka elden ordentligt när man grillat färdigt.

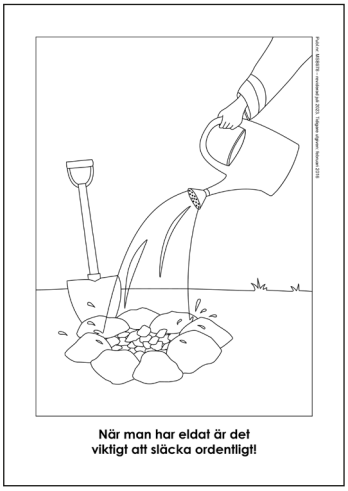

Öva med barnen

I det här avsnittet kan man till exempel grilla korv med barnen.

Låt barnen vara med när elden tänds, men betona att det alltid ska vara en vuxen som gör upp och släcker eld. Prata också om att det alltid ska finnas vatten till hands då man eldar och att det är viktigt att släcka elden ordentligt efter sig.

Fördjupning

Ska man göra upp eld i det fria är det viktigt att göra det på lämplig plats. All eldning sker på eget ansvar. Använd helst iordningställda grillplatser.

Finns inte det, välj en lugn och skyddad plats, gärna så nära vattnet som möjligt.

Se till att underlaget och sådant som är i närheten inte kan börja brinna. Elda gärna på sand eller grus och lägg stenar runt. Elda aldrig direkt på berghällar, de kan spricka av värmen.

Använd aldrig någon annan vätska än tändvätska när du tänder elden. Låt vätskan dra in i bränslet några minuter innan tändning. Häll sedan aldrig på mer tändvätska när det väl brinner, då kan du bli brännskadad.

Se till att ha tillgång till vatten och ha uppsikt över elden hela tiden så att inga gnistor blåser iväg. Om elden sprider sig, larma 112.

Undvik att få i dig röken och var inte för nära elden. Många kläder är lättantändliga.

Se till att släcka elden ordentligt innan du lämnar platsen. Häll på rikligt med vatten och rör om så att glöden slocknar. Gräv också runt i marken under askan så att vattnet kommer åt djupt ner och elden verkligen blir släckt.

Kom också ihåg att inte elda några sopor och inte heller elda när det är stark vind.

Är det väldigt torrt i skog och mark kan det vara eldningsförbud. Är du tveksam, ring räddningstjänsten och fråga! Information finns även på din kommuns eller länsstyrelses webbplats.

På MSB:s hemsida kan du ladda ner appen ”Brandrisk Ute”. Appen hjälper dig att hålla koll på brandrisken i skog och mark. Med hjälp av positioneringsfunktionen i din iPhone, iPad eller Androidenhet får du prognos för aktuell och kommande brandrisk.

Spola länge med svalt vatten om du har bränt dig!

Kunskapsmål

Efter genomgång av avsnittet ska barnen:

- veta att brännskador ska kylas länge med svalt vatten.

Diskutera med barnen

Låt gärna barnen få berätta om egna erfarenheter av att bränna sig, vad som hände och så vidare.

Lär barnen att en brännskada så fort som möjligt ska kylas med svalt vatten under 10–15 minuter. Använd inte iskallt vatten eftersom det kan vara svårt att klara av kylan under en längre tid.

Det svala vattnet gör både så att skadan inte förvärras och att det inte gör lika ont längre.

Utbildningsmaterialet till den här åldersgruppen tar inte upp hur man släcker olika typer av bränder. Prata ändå gärna med barnen om vad de ska göra om det börjar brinna i kläderna.

Om det brinner i kläderna, spring inte omkring! Då blir elden bara värre. Stanna, lägg dig ner och rulla. Då kvävs elden mot marken.

Öva med barnen

Öva gärna. Låtsas att det brinner i kläderna. Låt barnen stanna, lägga sig ner och rulla.

Sent på eftermiddagen kommer pappa och hämtar Ellie och Jonas på förskolan.

– Kör fort! Jag är hungrig! säger Ellie när hon hoppar in i baksätet.

När de kommer hem lagar pappa lasagne, Jonas favoriträtt. Maten är klar precis när mamma kommer hem.

– Jag först! säger Ellie när lasagnen kommer på bordet.

– Nej, jag! säger Jonas och drar snabbt till sig den heta ugnsformen. Han bränner sig rejält och det gör så ont att han skriker rakt ut.

– Jösses! säger pappa. Kom fort, Jonas! Han får med sig Jonas till diskbänken och spolar vatten över den brända handen.

Efter en stund slutar Jonas skrika och gråta. Det svala vattnet gör faktiskt att det inte gör lika ont!

Under resten av middagen får Jonas ha handen i en skål med vatten. Det är lite krångligt att äta så, men är det ens favoriträtt klarar man allt!

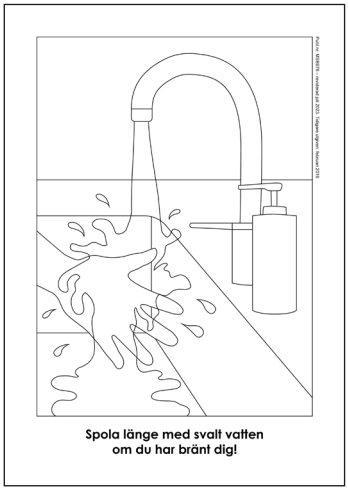

Det är jätteviktigt att ha brandvarnare hemma!

Kunskapsmål

Efter genomgång av avsnittet ska barnen känna till:

- vad en brandvarnare är för något
- att de ska ta sig ut om brandvarnaren börjar tjuta.

Diskutera med barnen

Berätta för barnen att det är viktigt att ha fungerande brandvarnare hemma. Brandvarnare känner röken om det börjar brinna och tjuter då för att varna. Prata med barnen om att de ska ta sig ut om de hör brandvarnare tjuta.

Fördjupning

Om man har bränt sig är det viktigt att så fort som möjligt kyla skadan. Om brännskadan är stor bör den alltid behandlas av läkare. Skadan betraktas som stor om den till ytan är större än offrets handflata eller om skadan är i ansiktet, skrevet eller över leder. Även djupa brännskador bör behandlas av läkare.

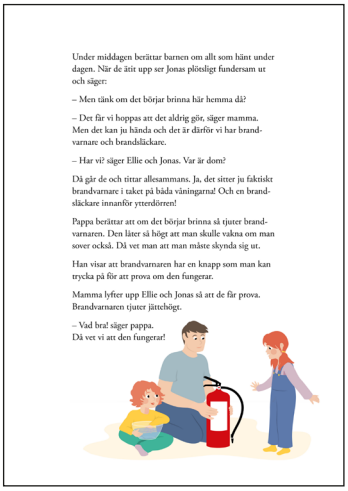
Under middagen berättar barnen om allt som hänt under dagen. När de ätit upp ser Jonas plötsligt fundersam ut och säger:

– Men tänk om det börjar brinna här hemma då?

– Det får vi hoppas att det aldrig gör, säger mamma. Men det kan ju hända och det är därför vi har brandvarnare och brandsläckare.

– Har vi? säger Ellie och Jonas. Var är dom?

Då går de och tittar allesammans. Ja, det sitter ju faktiskt brandvarnare i taket på båda våningarna! Och en brandsläckare innanför ytterdörren!

Pappa berättar att om det börjar brinna så tjuter brandvarnaren. Den låter så högt att man skulle vakna om man sover också. Då vet man att man måste skynda sig ut.

Han visar att brandvarnaren har en knapp som man kan trycka på för att prova om den fungerar.

Mamma lyfter upp Ellie och Jonas så att de får prova. Brandvarnaren tjuter jättehögt.

– Vad bra! säger pappa. Då vet vi att den fungerar!

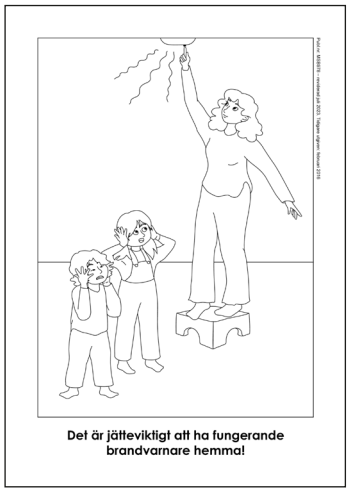
Det är jätteviktigt att ha fungerande brandvarnare hemma!

Brandvarnare ska sitta i taket för det är dit röken kommer först.

När batteriet tar slut varnar brandvarnaren med korta pip under några dagar. Lär barnen att man ska prova brandvarnaren en gång i månaden samt när man har varit bortrest. Man provar genom att trycka på knappen på brandvarnaren. Om det piper fungerar batterierna. Om det inte piper kan batteriet vara slut och då behöver du byta ut det. Hjälper inte det behöver du byta ut hela brandvarnaren.

Det är en bra vana att byta batteri i brandvarnaren en gång om året, till exempel på brandvarnardagen den 1 december. Om du har brandvarnare med inbyggt batteri kan du inte byta batteriet utan behöver byta hela brandvarnaren.

Visa för barnen

Låt barnen få höra hur en brandvarnare kan låta. Förbered dem på att ljudet är väldigt högt. Eventuellt kan du låta dem lyssna med en stängd dörr emellan.

Visa gärna hur man kan prova brandvarnaren. Tryck på testknappen. Tjuter brandvarnaren fungerar den.

Det är kväll. Ellie och Jonas ligger i sina sängar och har fått godnattkramar av mamma och pappa.

– Jag ska bli en sån där brandtjej när jag blir stor, säger Ellie och gäspar.

– Det ska jag med! säger Jonas och fnissar.

Sen somnar de gott och drömmer om allt som hänt under dagen.

Fördjupning

En brand kan växa oerhört fort. I början är bränder nästan ljudlösa och man kanske inte märker att det börjat brinna. Därför är det viktigt att ha brandvarnare. De reagerar tidigt på röken och varnar genom att tjuta högt, en bra livförsäkring som inte kostar mer än en hundralapp. Det bör finnas minst en uppsatt och fungerande brandvarnare i varje bostad och minst en på varje våningsplan.

De flesta bränder i bostäder börjar i köket. Ha därför en brandvarnare i närmaste rum intill köket för att få så tidig varning som möjligt, om det börjar brinna i köket. Sätt även upp brandvarnare i eller intill sovrummet eller i hallen.

Summering av berättelsen

Använd drömbilderna sist i berättelsen för att sammanfatta berättelsen och repetera de viktiga budskapen med barnen.

Kompletterande brandkunskap

Denna del ger dig allmän brandkunskap utöver det vi tidigare har gått igenom. Du får här fler tips på hur man förebygger bränder och hur man ska bete sig om det börjar brinna.

Inledning

Varje år orsakar bränder stora egendomsskador och mänskligt lidande. Ungefär 100 personer dör varje år och ungefär 1 000 skadas. Kostnaderna för bränder i Sverige uppgår till flera miljarder kronor varje år.

De vanligaste brandorsakerna i bostäder är torrkokning på spisen och tekniska fel i elektrisk utrustning. Andra vanliga orsaker är att man eldat på fel sätt i eldstäder (exempelvis kaminer, kakelugnar och värmepannor), levande ljus, rökning och barns lek med eld. Allra flest bränder inträffar i december och januari.

Brandskyddsansvaret innebär enligt lag[1] att man, i skälig omfattning, ska ha brandsläckningsutrustning samt göra vad man kan för att förebygga brand och för att hindra eller begränsa skador till följd av brand. Ansvaret ligger både på den som äger byggnaden, det vill säga fastighetsägaren, och på den som bedriver verksamhet i byggnaden. Normalt sett svarar ägaren för åtgärder som hör till byggnaden och de fasta brandskyddsinstallationerna, medan den som hyr eller använder lokalerna svarar för att de används på ett ansvarsfullt sätt.

Lite brandteori

Det behövs tre saker för att det ska kunna brinna: syre, värme och bränsle. Tas något av dem bort slocknar branden.

Syre

Syretillgången påverkar branden. Minskar syretillgången kommer en brand att avta eller kvävas helt. Sätter vi ett glas över ett ljus kommer det att slockna, stänger vi dörren till ett brinnande rum minskar branden. Om det istället tillförs mer syre ökar förbränningen, som när man exempelvis blåser på glöden för att få en brasa att ta sig.

1. Lagen (2003:778) om skydd mot olyckor.

Värme

För att få en antändning behövs någon form av värmekälla. Värmen kan exempelvis komma från en kortslutning i elutrustning, från värmen som bildas när solen lyser genom en glasbit eller från ett blixtnedslag. Olika ämnen behöver olika hög värme för att antändas. När branden väl är igång genererar den i sig värme, som gör att den kan sprida sig.

Bränsle

Det mesta kan börja brinna, bara det blir tillräckligt varmt. Bränslet kan vara fast som trädgrenar, papper och plast, det kan vara flytande som bensin eller i gasform som gasol eller de gaser som utvecklas just vid brand.

Brand inomhus

När elden kommit lös kallas den för brand. I början växer en brand ganska långsamt. När den väl tagit sig, vilket kan gå på bara ett par minuter, kan den sprida sig väldigt fort. Det bildas också snabbt mycket och giftig rök.

Värmen från branden gör sedan att alla brännbara material i rummet börjar avge brännbara gaser. Det kallas pyrolys. När rökgaserna är tillräckligt heta och koncentrerade kan de antändas. Då brinner hela rummet, en så kallad övertändning. Det kan gå på bara några minuter från att branden startat.

Stäng alltid dörrarna om en brand, om det är möjligt! Då minskar syretillförseln och branden utvecklas inte lika snabbt.

Brandröken är livsfarlig

De flesta som omkommer vid bränder dör av röken, inte av lågorna.

Röken gör att det snabbt blir svårt att se och andas. Det kan snabbt bli svårt att hitta ut. Röken gör dig omtöcknad och sömnig och till slut förlorar du medvetandet.

Om du sover vaknar du inte av röken, istället gör den att du sover ännu djupare. Till slut kan du bli medvetslös och i värsta fall dö.

Röken innehåller bland annat kolmonoxid som bildas vid ofullständig förbränning. Kolmonoxiden är giftig och skadlig att andas in i stora mängder. Gasen förhindrar syret att transporteras runt i kroppen. Det beror på att kolmonoxiden binder sig till blodkropparna starkare än vad syre gör. Hög exponering av kolmonoxid kan därför snabbt leda till kvävning, även om man andas in ren luft efteråt.

Om någon har andats in mycket rök, kontakta omedelbart läkare.

Så här skyddar du dig mot bränder

Du kan göra mycket själv!

Det är ofta vardagliga saker som orsakar bränder, till exempel en glömd platta på spisen, levande ljus eller rökning. Det finns mycket du själv kan göra för att öka brandsäkerheten. Här är några exempel:

- Levande ljus: se avsnittet ”Kom ihåg att släcka levande ljus!” på sidan 21.
- Se till att små barn inte får tag i tändstickor eller tändare.
- Se till att ha en rimlig uppsikt över disk- och tvättmaskiner och torktumlare, så har du möjlighet att ingripa om något oönskat inträffar när de används. Se även till att det finns fungerande brandvarnare i bostaden.
- Håll rent från brännbart material på och runt om spisen. Rengör spisfläkten då och då. Spisbränder kan uppstå när värmen från en bortglömd spisplatta eller kastrull smälter fettet i spisfläkten.
- När fettet droppar ner börjar det brinna. En kastrull med mat som glöms bort på en påslagen platta kan också börja brinna. Branden kan sedan lätt sprida sig upp i fläkten och vidare därifrån.
- Glödlampor och halogenspotlights kan bli väldigt varma och kan i värsta fall antända material som ligger emot dem. Se till att de inte kommer åt något brännbart material. En LED- eller lågenergilampa blir inte lika varm och då minskar risken.
- Byt blinkande lysrör omedelbart. Ett blinkande lysrör kan överhettas och orsaka en brand. Byt glimtändaren samtidigt, annars kan blinkningarna fortsätta eller återkomma snart igen.
- Var rädd om elsladdar så att de inte kläms eller skadas. I en trasig sladd kan det bli kortslutning och det kan starta en brand. Dra ur kontakten om en sladd eller en elektrisk apparat är trasig.
- Dra ur kontakten till hårtorkar, mobilladdare med mera när de inte används.
- Dra ur kontakterna till datorn, telefonen och teven när det åskar. Slår åskan ner kan apparaterna skadas inuti. Ibland märks det inte på en gång. Felet i apparaten kan i värsta fall starta en brand senare.
- Se till att tändstickor, cigarettfimpar och dylikt är ordentligt släckta innan de slängs i soporna.
- Förvara aldrig brännbart material i trapphus.

Och så lite till att tänka på:

- Rök aldrig i sängen eller någon annanstans där du riskerar att somna. För personer som röker och har svårt att röka på ett säkert sätt finns olika typer av skydd för att öka brandsäkerheten. Läs mer om stärkt brandskydd för särskilt riskutsatta individer på MSB:s webbplats.

- Aska från öppen spis och liknande ska förvaras i metallkärl med lock i minst fem dygn efter att den brunnit ut. Sedan kan den slängas bland övriga sopor.
- Linoljetrasor kan lätt självantända! Efter användning bör trasorna brännas eller förvaras i ett kärl med vatten och lock. Efter några dygn kan trasan slängas.

Brandvarnare – ett måste

Se avsnittet ”Det är jätteviktigt att ha brandvarnare hemma!” på sidan 27.

För dem som har nedsatt hörsel finns det särskilt framtagna brandvarnare. Då sker larmet genom ljus- och vibrationssignaler.

Mer information om brandvarnare och vad man ska tänka på finns på MSB:s webbplats. Skriv in sökordet brandvarnare för att hitta informationen. Där kan du även lägga in ditt mobiltelefonnummer om du vill få påminnelser att testa brandvarnare.

Ha släckutrustning hemma

Det kan gå på några få minuter att branden blir så stor att man inte kan släcka den själv. Därför är en handbrandsläckare väldigt bra att ha hemma. Med hjälp av den släcker man effektivt mindre bränder.

Det finns olika typer av handbrandsläckare. Beroende på vad de är fyllda med släcker de olika typer av bränder. För bostäder rekommenderas pulversläckare på minst sex kilo. MSB rekommenderar en CE-märkt pulversläckare med en minsta effektivitetsklass om 43 A 233 B C.

En handbrandsläckare kan bara användas en gång, sedan måste den lämnas in och fyllas på.

Brandfiltar är ett bra komplement till handbrandsläckare. De är lämpliga för att kväva brand exempelvis i en gryta eller i kläder.

Så här använder du en handbrandsläckare

1. Dra ur säkringen, rakt ut.
2. Lossa slangen.
3. Rikta munstycket mot lågornas bas.
4. Närma dig branden och huka dig om det behövs.
5. Tryck in handtaget.
6. Rör dig om möjligt runt branden så att du kommer åt ordentligt.

En majoritet av alla handbrandsläckare aktiveras på det här sättet. Läs på etiketten på din brandsläckare för att se hur just den aktiveras.

Så här gör du om det börjar brinna

Agera alltid direkt!

Eftersom en brand kan växa fort gäller det att agera direkt. Det är när branden fortfarande är liten som man har chans att släcka själv. Tänk igenom före hur du ska bete dig och ta dig ut om det börjar brinna.

Grundregeln är: RÄDDA – VARNA – LARMA – SLÄCK.

Brand i kläder

Om det brinner i dina egna kläder, lägg dig ner, rulla runt och försök kväva elden. Om det brinner i någon annans kläder, se till att snabbt få ner personen i liggande läge. Tvinga om det behövs. Om man står upp eller springer runt sprider sig branden snabbare och dessutom ökar risken för brännskador i ansiktet och andningsvägarna. Försök kväva branden mot marken eller med det du har till hands. Släck genom att slänga en filt eller liknande över personen. Täta till mot kroppen från huvudet och neråt så att branden kvävs. Använd inte sådant som är gjort av nylon och fleece, det tar lätt eld.

När branden är släckt måste brännskadorna genast kylas ner. Se mer om det i avsnittet ” Spola länge med svalt vatten om du har bränt dig!” på sidan 27.

Om det brunnit i kläderna, försök inte ta av dem om de verkar sitta fast i personens hud. Däremot är det bra att klippa bort det tyg i kläderna som inte fastnat i huden för att underlätta vidare behandling av skadan.

Brand i kastrull

Skulle det börja brinna i en kastrull, kväv branden med ett lock. Använd ALDRIG vatten om det brinner i margarin eller olja, då ”exploderar” det brinnande fettet! Det blir en våldsam brandspridning och du kan bli allvarligt brännskadad.

Brand i hemelektronik

Vid brand i teven eller annan hemelektronik, dra ur kontakten. Ibland kan det räcka för att en liten brand ska slockna. Släck med en handbrandsläckare eller genom att hälla på vatten. Vatten leder ström. Släcker man med vatten kan man få ström i sig om kontakten fortfarande är i.

Ladda alltid mobiler och datorer på hårt underlag, med avsedd och CE-märkt laddare. Ladda aldrig mobil eller dator i sängen eller liknande. Byt ut elektrisk utrustning som har synliga skador, luktar bränt eller låter konstigt.

Annan brand

Är branden liten, försök att släcka, men ta inga onödiga risker.

Brinner det bara lite grann, exempelvis i en ljusstake, försök att släcka med vatten.

Är branden större, använd en handbrandsläckare om det finns till hands.

När du inte kan släcka själv

Har du ingen möjlighet att släcka på ett säkert sätt är det viktigaste att du snabbt tar dig ut. Börjar rummet bli rökfyllt, kryp under röken.

Stäng dörren till rummet där det brinner, det dämpar branden. Stäng också ytterdörren när alla kommit ut. Varna andra och larma 112.

Stanna ute när du har kommit ut! Branden och röken blir snabbt värre och om du går tillbaka in är det inte säkert att du kan ta dig ut igen.

Viktigt att veta om du bor i lägenhet

Brinner det i lägenheten och du måste utrymma, stäng lägenhetsdörren efter dig! Annars kan hela trapphuset snabbt bli rökfyllt.

Gå aldrig ut i ett rökfyllt trapphus! Det finns flera exempel på personer som dött för att de gett sig ut i rökfyllda trapphus, men som skulle klarat sig oskadda om de stannat i sin lägenhet. Är det rök i trapphuset, stäng dörren och stanna kvar i lägenheten! Där är du tryggast. En lägenhetsdörr står normalt emot en brand i cirka 30 minuter. Våta handdukar hjälper till att täta runt dörren och i brevinkastet. Larma 112 och påkalla uppmärksamhet genom fönstret eller balkongen.

När du larmar 112

Behövs hjälp, ring 112. Mer information om det finns i avsnittet ”Ring 112 om det behövs hjälp från räddningstjänsten, polisen eller ambulansen!” på sidan 23.

I vissa byggnader finns särskilda larmknappar man kan trycka på om det börjar brinna. Trycker man på en sådan kan det aktiveras ett lokalt utrymningslarm i byggnaden. I många fall, men inte alltid, går larmet vidare till SOS Alarm också.

Ha koll på de gröna skyltarna och ta alltid ett larm på allvar!

Ta för vana att alltid titta efter utrymningsvägarna när du kommer till nya ställen, som exempelvis hotell, biosalonger och gallerior. Då vet du var du kan ta dig ut om det börjar brinna. Utrymningsvägarna är märkta med gröna skyltar med vita pilar. En grön utrymningsskylt

med en rullstol betyder att utrymningsvägen är särskilt anpassad för funktionshindrade.

Tänk på att aldrig blockera en utrymningsväg! Eftersom en utrymning kan behöva ske mycket snabbt måste den vara fri från möbler, kläder, vagnar och annat som hindrar.

När du sover borta, exempelvis på hotell, vandrarhem eller i lägerlokaler, är det särskilt viktigt att du har koll på var du kan ta dig ut om det börjar brinna. Studera utrymningsplanen noga. Den visar var du befinner dig och var utrymningsvägar och i vissa fall släckutrustning finns. Ha gärna med dig en resebrandvarnare när du reser.

Skulle brandlarmet gå, ta det alltid på allvar. Gå snabbt ut mot närmaste utgång eller nödutgång. Behöver någon hjälp att ta sig ut, hjälp till om du kan. Välj den säkraste vägen ut, undvik rökfyllda utrymmen. Använd aldrig hissen vid brand.

Även hemma bör man tänka igenom var och hur man ska ta sig ut om det skulle börja brinna. Bestäm också en återsamlingsplats utanför huset där familjen ska träffas om det brinner.

Myndigheten för
samhällsskydd
och beredskap

© Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB)
651 81 Karlstad Tel 0771-240 240 **www.msb.se**
Publ.nr MSB975 – reviderad juli 2023 ISBN 978-91-7927-406-1